

MULTIETNIČNOST I RAZVOJ

Bilten Instituta STINE za promociju razvojnih potencijala multietničkih i povratničkih sredina
Studeni 2012.

Broj 5

EUROPEIZACIJA MANJINSKIH PRAVA U HRVATSKOJ: ZAVRŠENA ILI TEK TREBA ZAŽIVJETI?

Antonija Petričušić*

Među deset zahtjeva, koje je Europska komisija u posljednjem izvješću postavila Hrvatskoj da ih ispuni prije ulaska u EU, nema niti jednog koji se odnosi na ostvarenje prava nacionalnih manjina. To ne znači da Komisija nije analizirala stanje manjinskih prava i ukazala na područja koja još uvijek smatra problematičnim, a to su nepostignuto razmjerno zapošljavanje manjina u javnoj upravi i kontinuirana isključenost Roma koji žive u osobito teškim životnim uvjetima. Vlastima je osim toga poručeno da trebaju nastaviti njegovati duh tolerancije prema manjinama, posebice hrvatskim Srbima te poduzimati mjere za zaštitu onih koji još uvijek mogu biti izloženi prijetnjama ili diskriminaciji, neprijateljstvu ili nasilju. To potvrđuje da je proces pristupanja Europskoj uniji pridonio učinkovitijem ostvarivanju manjinskih prava, ali da skorim članstvom europeizacija manjinske politike ne završava, već započinje svoje dugoročno ostvarivanje. Pri tome hrvatski manjinski model, ukoliko nastavi trend kontinuiranog razvoja i ostvarivanja propisanih manjinskih prava, može postati primjer dobre prakse, kako za trenutne države kandidatkinje, tako i za zemlje članice.

Akademsko literaturno općenito koristi pojam europeizacije da bi opisala utjecaj Europske unije na nacionalne politike zemalja članica. Ipak, doseg procesa europeizacije nadilazi geografske granice Europske unije i okvire njezina članstva. Ona je, naime, sveprisutna u zemljama koje teže članstvu, ali i u zemljama takozvanog europskog susjedstva. Dakle u zemljama koje imaju izravnu kopnenu ili morsku granicu s EU, a koje se (još) ne mogu nadati članstvu, ali Unija ima mogućnost utjecanja na političke procese i prilike u njima uvjetujući reforme u tim drža-

vama susjedstva programima pomoći i donacijama.

(Nastavak na stranici 2)

Poruke Europske komisije: Razvijati duh tolerancije i zaštititi diskriminirane

IZ SADRŽAJA:

Marin Smolčić

- Povratak bi bio masovniji kad bi se imalo gdje raditi 8

Snježana Koren

- Mlade treba naučiti da se kritički nose s različitim "povijesnim istinama" 9

Davor Gjenero

- Konsocijacijski model ostvarivanja ravnopravnosti manjina 11

Intervju s povjesničarom
Branimirom Jankovićem*

ZAJEDNIČKU BAŠTINU TREBA IZVUĆI IZ ZABORAVA

Nedavno su, u Zadru i Kuli Stojana Jankovića u Islamu Grčkom, održani sedmi po redu "Desničini susreti", posvećeni književnom velikanu Vladanu Desnici, koji objedinjuje brojne vrijednosti iz srpske i hrvatske kulture. "Desničini susretima" i projektom obnove i razvoja njegova doma stambeno-fortifikacijskog kompleksa Kule Stojana Jankovića (kulturnog dobra RH) želi se, između ostaloga, različitim programima, pridonijeti poboljšanju stanja i međunacionalnih odnosa u povratničkim sredinama. Prvenstveno stoga, jer njegov primjer pokazuje da zajednička povijest nije samo povijest sukoba pripadnika različitih etničkih skupina već i

(Nastavak na stranici 4)

INSTITUT
STINE

ZNAČAJ ZAJEDNIČKE KULTURNO-POVIJESNE

(Nastavak sa stranice 1)

Branimir Janković

povijest uzajamne suradnje i interakcije - kulturne i ljudske i to u konkretnom vremenu i na konkretnom prostoru. "Desničini susreti" i Kula Jankovića pokazuju sudionicima i promatračima da svi oni koji sa hrvatske i srpske strane znanstveno,

kulturno i društveno rade na toj zajedničkoj baštini, u sredini koja je bila mjesto ratnog sukoba 1990-ih, na taj način zapravo svjedoče i o mogućnostima i vrijednostima suvremene višetietničke suradnje.

► **Ovogodišnji "Desničini susreti" održali su se na temu "Intelektualci i rat, 1939.-1947. ". Kakvo je vaše viđenje doprinosa intelektualaca našim aktualnim poslijeratnim procesima, prije svega povratku, obnovi stambenih objekata, revitalizaciji života i suživotu na ratom stradanim područjima?**

Na ovogodišnjim sedmim po redu "Desničini susretima", koji se održavaju u kontinuitetu od 2006. godine u središtu zanimanja sudionika iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Slovenije, Italije, Češke, Poljske bilo je pitanje uloge intelektualaca različitih ideoloških opcija u iznimno traumatičnom Drugom svjetskom ratu, kao i njihov kasniji odnos prema njemu. Takva središnja tema nužno je podrazumijevala govor o nizu pitanja poput odgovornosti, angažmana, zauzimanja, šutnje ili pasivnosti intelektualaca tijekom tog i drugih ratova. Dakako da su ta pitanja neizostavno prisutna i u osjetljivom poslijeratnom razdoblju kada je potrebno uložiti mnogo delikatne pažnje u proces osiguravanja povratka i građenja suživota. I tu je uloga intelektualaca, posebno onih koji su prisutni u javnosti ili javno djeluju, prilično odgovorna. Prema mome mišljenju raspon odgovornosti seže od pažljivo i odgovorno upotrijebljene javne riječi, kada god su pitanja povratka i suživota na dnevnom redu politike i javnosti, preko prepoznavanja društvene važnosti tih pitanja i pridavanja im pune pozornosti, do sudjelovanja u različitim aktivnostima koje im pozitivno doprinose, bilo u vlastitoj struci bilo u suradnji na nekim drugim područjima. I ovdje mi se čini da stalno skretanje pažnje na teme povratka i suživota treba biti odgovor na pasivnost i nezainteresiranost za drugoga, tako česte u širem hrvatskom društvu, ili pak kao odgovor na djelovanje onih pojedinaca koji svoj intelektualni i javni angažman usmjeravaju

isključivo prema dominantnim političkim temama za koje vlada širi interes javnosti, dok teme povratka i suživota, kao manje "atraktivne", ostavljaju po strani. Srećom, uvijek postoji znatan broj pojedinaca - ne samo intelektualca i stručnjaka - koji se, prepoznajući važnost pitanja povratka i suživota, za njih na različite načine zauzimaju. Pritom se moraju suočiti i s potrebom rada na onim mišljenjima i stavovima koji na problematiku povratka i suživota gledaju s nepovjerenjem ili odbijanjem - a napose onima koji javno delegitimiraju suradnju i mogućnosti supostojanja različitosti - kao i rada na artikuliranju zajedničke, multietničke i pluralne povijesti i kulture. Takav rad nužno je upućen na dugoročne projekte. Iskustvo "Desničinih susreta" to jako dobro svjedoči.

PREPOZNATI DRUŠVENI ZNAČAJ POVRATKA

► **Kako i koliko projekti poput "Desničinih susreta" mogu pridonijeti revitalizaciji multietničkih sredina na područjima povratka?**

Kao tajnik Pripremnog odbora, zaduženog za organiziranje znanstvenog dijela "Desničinih susreta", naime, znanstvenih skupova 2011. i 2012. godine, mogu detaljnije izložiti tek jedan segment rada "Desničinih susreta". Stoga bih vas uputio da razgovarate i s drugim članovima projekta. Njihove brojne aktivnosti to zaslužuju. Posebno, jer predstavljaju važne primjere u kontekstu revitalizacije multietničkih sredina. U ovoj prigodi mogu ukratko reći da su međunarodne znanstvene konferencije u sklopu "Desničinih susreta", s naglaskom na različite aspekte hrvatsko-srpskog interkulturalizma u povijesti i suvremenosti, usko povezane sa svime što se događa oko obnove i razvoja stambeno-fortifikacijskog kompleksa Kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkom, u Ravnim kotarima nedaleko Zadra. Taj je prostor bio dom Vladana Desnice, važnog književnika koji objedinjuje brojne vrijednosti iz srpske i hrvatske kulture. Kompleks Kule definiran kao "kulturno dobro" našao se izbjegavanjem rata 1991. na samoj bojišnici te je - kao i čitav kraj te osobe i sa srpske i sa hrvatske strane - teško stradao. Obnova, koja je pod Ministarstvom kulture RH započela 2002. godine, bila je otpočeta praćena nizom aktivnosti s ciljem revitalizacije navedenog prostora. Od projekata "Mostovi" i "Stara kula - novi mostovi", preko međunarodnih volonterskih kampova i ljetnih škola na temu kulturne baštine do suradnje stručnjaka različitih disciplina Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Zadru te uključivanja Centra za mirovne studije, Documente - centra za suočavanje s prošlošću, kao i drugih nevladinih udruga. U planu je i osnivanje Međunarodnog sveučilišnog centra u kompleksu Kule Stojana Jankovića. Trenutno je u tijeku veliki projekt, s brojnim sudionicima iz različitih područja, "Projekt Kula Jankovića: povijesni lokalitet, stvaranje održivog razvoja regije Ravnih

Kotara", koji provodi Sveučilište u Zagrebu i koji se financira iz fondova Europske unije. Potrebno je istaknuti da su navedene inicijative rezultat iznimno angažiranog rada prof. dr. Drage Roksandića s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te velikog broja suradnika i, daka-ko, neizmjernog doprinosa obitelji Desnica. Za više informacija o svim aktivnostima zainteresirane čitatelje upućujem na vrlo sadržajnu internetsku stranicu Društva za obnovu i revitalizaciju Kule S. Jankovića <http://www.kulajankovica.hr/>.

HRVATSKO-SRPSKI INTERKULTURALIZAM

► **Mogu li intelektualci dati konkretan doprinos očuvanju zajedničke kulturne baštine na primjeru obnove, oživljavanja i očuvanja Kule Jankovića?**

Konkretan doprinos intelektualaca, odnosno pojedinaca iz akademske sredine i različitih nevladinih udruga, obnovi i revitalizaciji Kule Jankovića najviše je vidljiv u kreiranju znanstvenih, kulturnih i društvenih projekata, programa i aktivnosti koje, u prvom redu, naglašavaju vrijednost i važnost zajedničke kulturne baštine i izvlače je iz javnog zaborava. To je bio bitan preduvjet za dobivanje odgovarajuće podrške za obnovu samog kompleksa. Nadalje, naznačeni projekti su jamstvo - što je možda još i važnije - da se ta financijska podrška osigura i za nastavljanje intenzivnih aktivnosti nužnih za, kao što kažete, oživljavanje Kule i same lokalne sredine te da ih čine uvijek iznova dinamičnima i propulzivnima.

► **Koliko zajednička kulturno-povijesna baština može pridonijeti jačanju vrijednosti multietničnosti u sredinama koje su pogođene nedavnim konfliktima?**

Navedeni primjer "Desničinih susreta" i Kule Stojana Jankovića potvrđuje da zajednička kulturno-povijesna baština tome može doprinijeti u značajnoj mjeri. Prvenstveno time jer pokazuje da zajednička povijest nije samo povijest sukoba pripadnika različitih etničkih skupina već i povijest uzajamne suradnje i interakcije - kulturne i, rekao bih, ljudske i to u konkretnom vremenu i na

Srećom, uvijek postoji znatan broj pojedinaca - ne samo intelektualca i stručnjaka - koji se, prepoznajući važnost pitanja povratka i suživota, za njih na različite načine zauzimaju. Pritom se moraju suočiti i s potrebom rada na onim mišljenjima i stavovima koji na problematiku povratka i suživota gledaju s nepovjerenjem ili odbijanjem - a napose onima koji javno delegitimiraju suradnju i mogućnosti supostojanja različitosti - kao i rada na artikuliranju zajedničke, multietničke i pluralne povijesti i kulture. Takav rad nužno je upućen na dugoročne projekte. Iskustvo "Desničinih susreta" to jako dobro svjedoči.

BAŠTINE TREBA IZVUĆI IZ JAVNOG ZABORAVA

konkretnom prostoru. Konačno, "Desničini susreti" i Kula Jankovića pokazuju sudionicima i promatračima da svi oni koji s hrvatske i srpske strane znanstveno, kulturno i društveno rade na toj zajedničkoj baštini u sredini koja je bila mjesto ratnog sukoba 1990-ih na taj način zapravo svjedoče i o mogućnostima i vrijednostima suvremene višestruke suradnje.

► **Postoje li neka zanimljiva svjetska iskustva na tom planu?**

To je zanimljivo pitanje. Siguran sam da bi takva iskustva bila poticajna. Poznat mi je dugotrajan napor postupnog francusko-njemačkog približavanja i suradnje otežane traumatičnim iskustvima međusobnih ratnih sukoba. Taj je dugotrajan proces nedavno uspješno rezultirao objavljivanjem zajedničkih njemačko-francuskih udžbenika povijesti, dakle u onome što je bilo najosjetljivije - povijesti. Pritom je međusobna povijest tih dviju zemalja - obilježena daka-ko i suradnjom i konfliktima - razmatrana kao zajednička baština. Imajući pak u vidu Kulu S. Jankovića osobno bi me zanimalo upoznati se s nekim europskim ili svjetskim kulturnim lokalitetom koji, kao i Kula, predstavlja poticajno mjesto suvremene višestruke suradnje.

PROJEKTI SURADNJE S LOKALNIM STANOVNIŠTVOM

► **"Desničini susreti" održani su po sedmi put. Kakva su iskustva iz prijašnjih godina i jesu li uspješni lokalnom stanovništvu pokazati primjerom da povratnička područja nisu zaboravljena?**

Kontakt s lokalnim stanovništvom ono je o čemu se od pokretanja "Desničinih susreta" itekako vodi računa. Naime, od 2006. godine do danas, kada se kontinuirano održavaju znanstveni skupovi pri "Desničinih susretima", bez obzira bili oni u Zagrebu ili Zadru, uvijek je za zadnji dan skupa bio predviđen organizirani odlazak svih sudionika, uzvanika i gostiju (primjerice u suradnji sa Srpskim kulturnim društvom "Prosvjeta") u Islam Grčki i upoznavanje s lokalitetom Kule Jankovića, stanjem njezine obnove i planovima revitalizacije

REVALORIZACIJOM KULTURNE BAŠTINE DO POMIRENJA I DEUŠTVENO-EKONOMSKOG RAZVOJA

"Projekt Kula Jankovića: povijesni lokalitet, stvaranje održivog razvoja regije Ravnih Kotara" započet je, kroz financijske programe Europske unije, krajem 2011. godine i na njemu, uz Sveučilište u Zagrebu kao nositelja projekta, sudjeluju i Sveučilište u Padovi, Centar za mirovne studije, Društvo za obnovu i revitalizaciju Kule Stojana Jankovića, SKD Prosvjeta, Konzervatorski odjel u Zadru Ministarstva kulture RH i Etnografski muzej u Beogradu. Takva, s jedne strane, međunarodna perspektiva očituje se i u pripremi osnivanja, kao što sam već spomenuo, Međunarodnog sveučilišnog centra u prostorima Kule Jankovića, što ulazi u znanstveni i akademski korpus projekta, čijem dijelu pripada i dosadašnji rad "Desničinih susreta". S druge strane, sudjelovanje institucija i udruga različitih usmjerenja iskazano je u višestrukim ciljevima projekta, od revalorizacije kulturne baštine Kule Jankovića, preko oslanjanja na zajedničku kulturnu baštinu u procesima pomirenja i izgradnje mira do korištenja njezinih potencijala za društveno-ekonomski razvoj regije Ravnih Kotara, ponajviše u vidu turističkih sadržaja i obiteljskog poduzetništva. Neke se od tih komponenti, kao i u znanstvenom aspektu projekta, nastavljaju na dotadašnje projekte i sve ono što je u međuvremenu učinjeno na lokalitetu Kule Jankovića, toj slojevitoj povijesnoj i kulturnoj baštini bogatoj simboličnim značenjima, ali i vrlo realnim razvojnim potencijalima.

i razvoja. U suradnji s obitelji Desnica i Društvom za obnovu i revitalizaciju Kule S. Jankovića u tom su dočeku i obilasku redovito sudjelovale mlađe i starije osobe iz lokalne sredine. To je bila prigoda da se postupno međusobno upoznajemo i da čujemo za svakodnevne probleme s kojima se susreću. Čini mi se da sam dobio točan dojam da im je bilo drago gostima predstaviti običaje, gastronomiju i kulturu toga kraja, kao i da su s ponosom pokazivali Kulu. Mislim

Kula Jankovića: Volonterski kampovi i ljetne škole na temu kulturne baštine

da je to evidentan primjer onoga o čemu smo razgovarali. Naime, identificiranje s kulturno-povijesnom baštinom, čija je dodatna vrijednost to što je višestruka. To nije slučaj samo s manifestacijama vezanim uz "Desničine susrete" već su i različiti projekti, koji su realizirani pri Kuli Jankovića, uvijek zadržavali intenzivnu interakciju s lokalnim stanovništvom. Kada se u skoroj budućnosti stvore uvjeti da se u Kuli Jankovića održavaju i konferencije, međunarodni znanstveni skupovi u organizaciji "Desničinih susreta" bit će održavani u potpunosti u Islamu Grčkom.

► **Mogu li "Desničini susreti" u budućnosti i u socio-kulturnom aspektu pomoći da se vrati život i uspostavi suživot u povratničkim sredinama?**

Pripremni odbor "Desničinih susreta" je svjestan odgovornosti koju takve manifestacije imaju. Premda započeti s ciljem kultiviranja dijaloga o hrvatsko-srpskim povijesnim, kulturnim i društvenim temama, u situaciji kada takav dijalog treba obnavljati, ili u nekim slučajevima i ponovno uspostavljati, jasno je da takva orijentacija prelazi okvire znanstvene i akademske komunikacije. Djelovanje u smjeru njegovanja kulture međusobnog razumijevanja i osvjetljavanja obilježja zajedničke kulturno-povijesne baštine neizostavno je povezano s pružanjem alternative stavovima koji različitosti koriste za delegitimiranje suživota, kako je to apostrofirano u uvodu razgovora. Pored ove važne načelne razine, činjenica da su "Desničini susreti" ukorijenjeni u konkretnu lokalnu sredinu, koja pored ratnog iskustva svjedoči i o činovima recentne suradnje, daje za pravo govoriti i o konkretnim doprinosima "Desničinih susreta" oživotvorenju suživota u tim sredinama.

Asistent na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu i tajnik Pripremnog odbora međunarodne znanstvene konferencije "Desničinih susreta"

Obnova Kule Stojana Jankovića, kulturnog dobra RH